

Simonsrif: onbeschermd en stampvol vogels

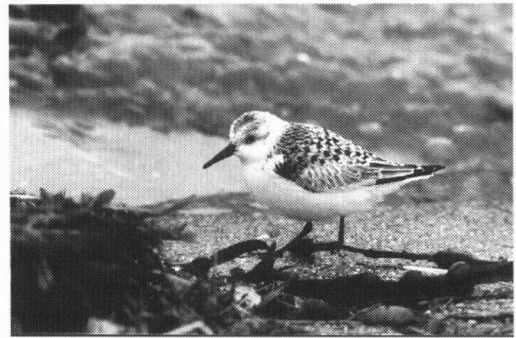
Vasco van der Boon

Het staat op bijna geen enkele kaart, maar is wel tweeënhalve kilometer lang, vierhonderd meter breed en anderhalve meter hoog. Simonsrif hebben we het maar gedoopt, bij ontstentenis van een cartografen- of ambtenarennaam. Simonsrif is een banaanvormige zandplaat, die vijfhonderd meter ten noorden van het vrijwel verdwenen eiland Simonszand is ontstaan op de grens van Waddenzee en Noordzee, tussen Schiermonnikoog en Rottumerplaat.

Een onbewoond, naamloos eiland. Het Robinson Crusoe-gevoel is dan ook vrij hevig als onze ploeg van tien vogeltellers op 9 oktober 1998 voor het eerst voet aan wal zet op Simonsrif. Vijfentwintig gewone zeehonden en één grijze liggen op het westelijke puntje, waar ons rubber Zodiac-bootje arriveert, zo verbaasd te wezen over het bezoek dat ze bijna de vaargeul Eilanderbalg (waar twee Roodhalsfuten zwemmen) in moeten worden gerold om ruimte voor het aanlanden te maken. De tamheid van de zeehonden verleidt teller Fons van Leeuwen om op z'n zij een liggende soortgenoot te imiteren. Een oude Eskimo-truc, die inderdaad tot nieuwsgierige toenaderingspogingen van de zeehonden leidt.

Een dicht-opeengedrongen groep van 200 Drieteenstrandlopers blijft ons rustig op staan wachten. Voor een vogeltje dat eerder herkend wordt aan zijn zenuwachtige gedribbel dan aan zijn uiterlijk, maken deze Drieteentjes een a-typisch vermoeide indruk. Net aangekomen uit het noorden? Links vliegt pal langs de strandlijn een eerstejaars Jan-vangent vlak boven de Noordzeegolven. Recht vooruit een hoogwatervluchtplaats met 30 Grote Mantelmeeuwen en 400 Zilvermeeuwen, waarvan minstens één van de Scandinavische ondersoort *Larus argentatus argentatus*. Achter de meeuwen-hoogwatervluchtplaats klimt de tweeënhalve kilometer zandplaat zowaar omhoog in echte forse duinen. Het vele meters hoge reliëf dat zich voor ons aftekent, blijkt als we de hele plaat zijn overgelopen een fata morgana op basis van slechts decimeters hoge zandhoopjes. De afwezigheid van enige onderbreking van de kaarsrechte horizon maakt kennelijk dat onefenheden van decimeters door de verrekijker de proporties van metershoge duinen krijgen. Met de uitroep 'vegetatie!' weten we Peter-Jan Keizer, de botanicus annex mycoloog van het gezelschap, tot een drafje naderbij te verleiden. Het betreft één sprietje biestarswegras. Een lulliger duinplant is nauwelijks denkbaar. Maar, Simonsrif is begroeid! De napret van dit grapje is van korte duur. Hoewel het springtij is, en het grootste deel van Simonsrif anderhalve meter boven de waterlijn ligt, veroorzaakt de ontdekking van

het ontbreken van een vloedlijn een adrenalineschokje van angst.

Drieteenstrandloper in het vloedmerk.

Het volgende moment is er alleen de vreugde over hetgeen de wadkant van Simonsrif laat zien. Eén en al biomassa: 17.500 Bonte Strandlopers, 5.550 Scholeksters, 2.450 Kanoeten, 1.300 Zilverplevieren, 1.250 Rotganzen, 220 Bergeenden, 130 Eidereenden, 1.200 Kokmeeuwen en 125 Stormmeeuwen. Uit de grote groepen plukken we nog vijf Pijlstaarten, een Bontbekplevier, 51 Wulpen, een Middelste Zaagbek, zes Aalscholvers en vijf Kleine Mantelmeeuwen.

Achter de zinderende vogeltroepen van Simonsrif ligt in de Waddenzee verderop het restantje van Simonszand. Hoe groot zal het nog zijn? Tweehonderd bij zeshonderd meter? Hooguit. Daarop staan nog eens 6.000 Scholeksters, 3.000 Bonte Strandlopers, 20 Eidereenden, 20 Bergeenden, 750 meeuwen en acht Aalscholvers. Ervoor zwemmen vier Middelste Zaagbekken en één Roodhalsfuut.

Het uurtje Robinson Crusoe-vogelen wordt gecombineerd door de onafgebroken reeks seintjes uit de lucht: zo'n 20.000 Koperwieken, 400 Zanglijsters, 200 Kepen, twee Sneeuwgorzen en vijf Oeverpiepers zijn in deze periode laag over komen trekken richting westzuidwest, waar Schiermonnikoog ligt. Een bizar gezicht op de kale zandplaat zijn de pleisterende bosvogels: twee rustende Merels, vijf uitpuffende Roodborstjes, een Gekraagde Roodstaart en een nahijgende Fitis/Tjiftjaf tussen de Drieteenstrandlopers. Een minder verdoemde indruk maken de drie pleisterende Oeverpiepers.

Dankzij onze op Simonsrif misplaatste wandeltelefoons weten we schipper Louis de

Ontstaan

Dat er aan de rand van Nederland een nieuw eiland was ontstaan werd, voorzover ons bekend, het eerst op schrift gesteld door Ben Koks en Klaas Kreuijer. Zij merkten tijdens een vogeltelling op 18 augustus 1996 tot hun verrassing dat 'het eigenlijke Simonszand bijna bleek te zijn verdwenen, maar ten noorden bleek een zeer fraai rif te zijn ontstaan waarop het merendeel van de 36.146 watervogels waren geconcentreerd' (Koks 1996). Daar valt uit af te leiden dat het Simonsrif ergens tussen 1986 en 1996 aan de horizon van het Wad moet zijn verschenen. Kreuijer is namelijk één van de twee schip-

Scholeksters en andere steltlopers op Simonsrif.

Jonge op de in de Eilanderbalg voor anker liggende MS Boschwad wakker te bellen. Met het rubberbootje terug op de Boschwad vinden we daar in alle hoeken en gaten uitgeputte vogeltjes. Ze zijn tot in de laarzen van de fotograaf gaan zitten: behalve de ene Pimpelmees die boven in de mast helemaal vanuit Lauwersoog mee is gevaren, wordt onze boot nu ook bewoond door een Gekraagde Roodstaart, twee Oeverpiepers, een Koperwiek, twee Roodborsten, een Zanglijster en een Merel. Eén van de Roodborsten vinden we later dood op het dek. Het is slechts een uitgehold dotje veren.

pers van de MS Harder, een boot van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, die in de acht jaar voor 7 januari 1986 minstens 26 keer schriftelijk verslag hebben uitgebracht van de ornithologische ervaringen tijdens hun vaartochten naar Simonszand. Koks zal in 1996 niet zijn verbazing over het Simonsrif hebben opgeschreven als zijn varensgezel Kreuijer van het ontstaan van het Rif allang op de hoogte was geweest. Uit de vondst van een in enkele jaren ontstaan nieuw, kilometerslang Waddeneiland blijkt de grote dynamiek van het Waddengebied. Die dynamiek trekt dezer dagen veel weemoedig getoonzette publiciteit over het

dreigende verdwijnen van Rottumeroog. De nauwelijks opgemerkte geboorte van Simonsrif mag voor de zonnige keerzijde van die landschappelijke dynamiek illustratief zijn.

Kapersplaat

Aan deze rand van Nederland is het al jaren een komen en gaan van eilandjes. Volgens een artikel in het Waddenbulletin (Abrahamse 1991) hebben naspeuringen van Durk Reitsma aan het licht gebracht dat de naam Simonszand voor het eerst werd gebruikt in 1538 toen schipper Klaes Boyes uit Emden meldde dat zijn schip en goederen waren gebleven 'op 't Ostenstrant van Schiermenkooog dat gehieten is Symons sant'. Wie die Sijmen of Simon was naar wie dat zand is vernoemd, is onbekend. Simonszand heeft nog heel lang vastgelegen aan Schiermonnikoog. Van de tien meter diepe Eilanderbalg die Schier en Simonszand tegenwoordig scheidt, was in 1764 nog geen sprake. Toen kon na de stranding van een schip op Simonszand met paard en wagen vanuit Schier op Simonszand worden gejut. Ergens daarna hebben Schier en Simonszand afscheid van elkaar genomen. Ondanks het feit dat

beide eilanden al vijf eeuwen naar het oosten wandelen, ligt Simonszand inmiddels toch zeker vier kilometer oostelijker dan de oostelijkste hoogwaterpunt van Schier.

Op de Beckeringh-kaart uit 1781 is van een eiland Simonszand helemaal geen sprake, maar wel prijkt daar op de plek van het Simonsrif het eiland Kapersplaat. Op de Covens-kaart uit 1792 ligt er opeens een gigantisch rif voor Schiermonnikoog en bevinden zich vijf verschillende eilandjes tussen Schier en Rottum (het huidige Rottumeroog), waaronder een opgeschoven en aanzienlijk verkleinde Kapersplaat, plus het eiland Simonssandgronden en ook de Coeplaat. Dit laatste eiland lijkt later te zijn uitgroeid tot Rottumerplaat. Op veel oudere kaarten wordt Simonszand kilometers zuidelijker gesitueerd dan het restje plaat dat heden ten dage als Simonszand bekend staat. En wat betreft dynamiek: twintig jaar geleden stond er een groot baken annex reddingshuisje op Simonszand en stak het wrak van de kotter ZK 30 als een tweede baken ver boven het wad uit. Van beiden is tegenwoordig geen spoor meer zichtbaar, hoewel de mens daar het reddingshuisje een handje bij heeft geholpen.

Tabel 1. Maximale aantallen vogels op Simonszand/Simonsrif. De gegevens zijn gebaseerd op ruim 30 hoogwatertellingen tussen 1978 en 1998 (Archief SOVON). Alleen de meest talrijke soorten zijn vermeld.

Soort	Aantal	Datum
Rotgans	1.250	9 oktober 1998
Bergeend	5.900	23 juli 1983
Eider	5.200	27 juni 1984
Scholekster	20.200	16 februari 1983
Zilverplevier	7.500	6 november 1983
Kanoet	13.550	18 augustus 1996
Drieteenstrandloper	217	16 maart 1983
Bonte Strandloper	20.500	9 oktober 1998
Rosse Grutto	3.800	23 juli 1983
Wulp	6.000	11 oktober 1984
Kokmeeuw	2.000	24 februari 1982
Stormmeeuw	4.000	24 februari 1982
Kleine Mantelmeeuw	110	23 juli 1983
Zilvermeeuw	7.000	24 februari 1982
Grote Mantelmeeuw	420	23 juli 1983
Drieteenmeeuw	23	26 april 1983
Grote Stern	77	18 augustus 1996
Dwergstern	60	1 augustus 1984

Belang voor vogels

De vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland beschikt inmiddels over verslagen van ruim 30 tellingen die tussen 1978 en 1998 zijn verricht op Simonszand en - na het verschijnen van het Rif - op zowel Simonszand als Simonsrif (Archief SOVON). Die tellingen konden na een onderbreking tussen 1986 en 1996 weer worden hervat dankzij financiële steun van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Uit de telgegevens blijkt dat de geografische dynamiek gepaard gaat met een minstens even grote ornithologische dynamiek.

Statistisch is het misschien niet helemaal verantwoord, maar een lijstje hoogste aantallen die tijdens de tellingen zijn gerapporteerd, geeft een duidelijke indicatie van de rol die beide eilanden voor vogels vervullen (tabel 1).

Met regelmaat worden tijdens de tellingen ook roofvogels gerapporteerd, zoals Sperwer, Torenvalk, Smelleken en Slechtvalk en er is altijd kans op enkele echte zeevogels, zoals bijvoorbeeld Roodkeelduiker, Kleine Jager en Zeekoet. Dat zijn net als de enkele waarne-

mingen van Strandleeuwerik of Sneeuwgors lekkere toefjes slagroom voor de vogelaars, maar ze zijn niet echt indicatief voor de rol die de twee zandplaten vervullen.

Uit het verzamelde materiaal valt moeilijk voor afzonderlijke soorten een trend in de aantallen te ontdekken. Of het moest zijn dat de Eider de afgelopen twee jaar nooit meer dan een procent of vijf heeft gehaald van de aantallen die begin jaren tachtig werden gemeld. De duizenden Bergeenden die begin jaren tachtig van Simonszand werden gerapporteerd zijn de afgelopen twee jaar ook gedecimeerd. Beide ontwikkelingen passen niet in een fors dalende trend voor het hele Waddengebied.

Kenmerkender dan trends zijn wellicht de grote fluctuaties in waargenomen aantallen. Neem het voorbeeld van de Kanoet. Het hoogste aantal ooit gemeld is 13.550. De gegevens van alle andere tellingen komen daar in verste verte niet in de buurt. Het op één na hoogste aantal Kanoeten dat ooit is signaleerd bedraagt 3.700, een kwart van het piekaantal. Bijna even grote verschillen tussen het piekaantal en het op één na hoogste laten de cijfers voor Zilverplevier en

Bonte Strandlopers.

'Safe havens' voor steltlopers worden schaarser.

Rosse Grutto zien. De op één na hoogste aantallen Scholeksters en Bonte Strandlopers bedragen de helft van de piekmeldingen. Wulpen worden het ene jaar bij duizendtallen gemeld, en in hetzelfde jaargetijde een volgend jaar bij hondertallen.

De conclusie dringt zich op dat Simonsrif en Simonszand door opportunistische vogelwolken worden bezocht. De ene keer overtijen de Wulpen op Simonszand, de andere keer overtijen ze massaal op een andere (nabijgelegen?) hoogwatervluchtplaats. Als dat vermoeden klopt, dan vergroot de aanwezigheid van Simonszand en Simonsrif de keuzemogelijkheden voor de wadvogels en dat zal goed voor hen zijn. Zo kunnen ze bijvoorbeeld tijdelijke ongunstige omstandigheden elders in het Waddengebied beter incasseren. Of bij verstoring: even naar een plaat verderop vliegen. Simonszand en Simonsrif als ver van menselijke onrust verwijderde 'safe havens'. Het belang van Simonszand en Simonsrif is dan simpelweg gelegen in het feit dat ze er zijn. 'Er zijn [...] in de Nederlandse kustgebieden nauwelijks nog gebieden te vinden waar rustplaatsen niet frequent door mensen worden bezocht. [...] Goede rust- en slaapplaatsen worden schaarser en schaarser' constateert een recent artikel over de Razende Bol, een met Simonsrif/zand vergelijkbare

zandplaat tussen Den Helder en Texel (van Dijk *et al.* 1998). Tot deze categorie kunnen verder nog Richel en Engelsmanplaat worden gerekend en dan is het wel op in Nederland.

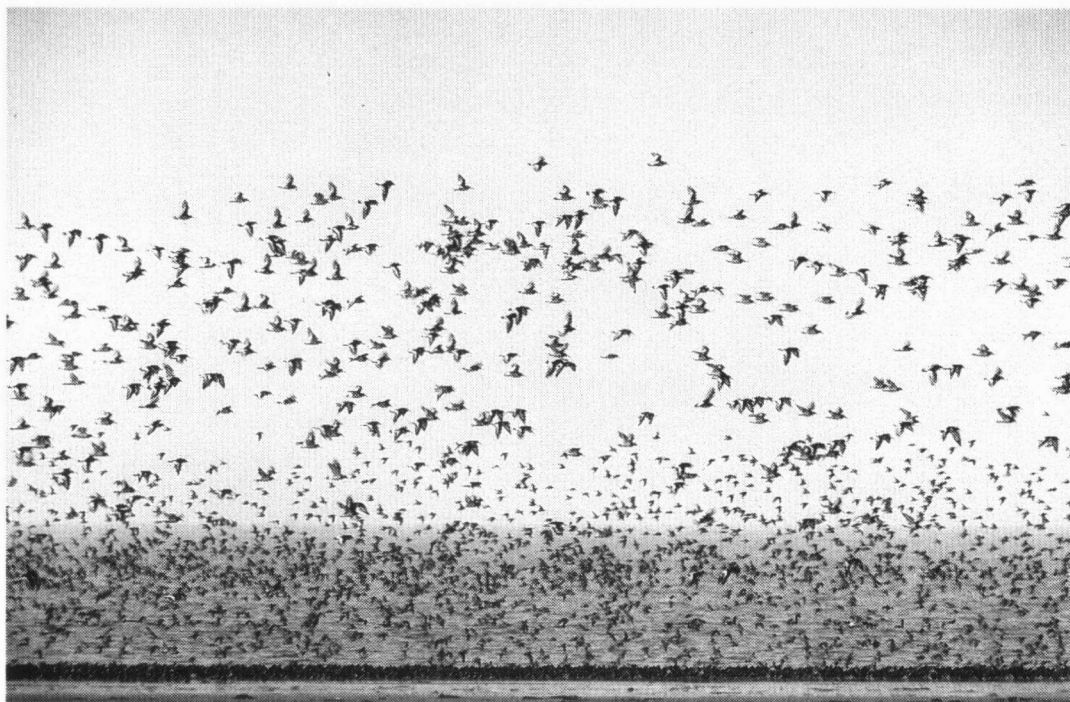
Officiële status

De officiële status van Simonsrif en Simonszand staat in geen verhouding tot de aantallen vogels die van de eilandjes gebruik maken. Een tiental meters voor de zuidoostelijke punt van het restant Simonszand staat bij vloed een bordje 'verboden toegang - natuurgebied' tot zijn enkels in het water. Dit bord heeft echter alleen betrekking op Simonszand. Het veel grotere en door meer vogels bezochte Simonsrif ontbeert elke bescherming als logische consequentie van het ontbreken van een officiële status.

Is het ontbreken van bescherming voor Simonsrif erg? Louis de Jong heeft met de MS Boschwad twee jaar geleden al eens een groot bruiloftsfeest, inclusief piano, overgevaren naar Simonsrif. Een lokale biljartclub is ook al eens met biljarttafels en al overgezet om op het rif een potje te spelen. Zo'n beetje de enige melding die het trefwoord Simonszand op Internet oplevert, is afkomstig van een Duitse club van zeekayakers die hun vervoersmiddel omschrijven als 'ideaal om de schoonheid van het natuurgebied

Simonszand te ervaren' (www.iae.nl/users/ruudm/holland.htm). Op de site staan foto's van het kamperen op Simonsrif Van de klas examenkandidaten van de Utrechtse Kunst-academie die in de zomer van 1996 drie weken lang kamperend vanaf Simonsrif via Internet de wereld rond hebben gedaan van hun bevindingen, is geen spoor meer te vinden. Het verhaal gaat dat zij na twee dagen door Rijkswaterstaat van de plaat af zijn gehaald. Op Internet propageren wel De Wadvaarders, 'Vereniging voor vrij & verantwoord varen op de Wadden' het onbegrensde recht om met een boot droog te

moeting met een Simonszandteller lacherig, maar ook half gemeend, om dat ene bordje 'verboden toegang' bij Simonszand om te draaien. Het effect daarvan zou zijn dat de onder water staande Waddenzee verboden gebied is geworden en Simonszand vrij te betreden. En ook in onze eigen telploeg spelen dergelijke anti-beschermings-sentimenten. Medeteller en fotograaf Hans Hut lobbyt half in ernst en half voor de lol bij de telploegleden voor een klein complot. 'Als we Grote Sterns zien, houden we dat geheim hè? Want anders maken ze natuurreserveaat van Simonsrif en kunnen we hier niet meer

Steltlopers boven Simonsrif.

vallen waar men wil, ook als dat op Simonszand of Simonsrif is. Want, 'de vereniging is van mening dat van wadvaarders zo weinig verstoring van de natuur uitgaat dat verdere beperkingen niet nodig zijn' (www.cs.rug.nl/users/peter/wadvaarders/index.html).

De digitaal traceerbare druk op de 'safe havens' Simonsrif en Simonszand bestaat voorts nog uit een half dozijn advertenties/programma's voor wadlooptochten naar deze platen. De al twee decennia op de route naar Simonszand actieve wadloopgids Wim Bastiaanse suggereert tijdens een toevallige ont-

komen'.

Eco-prikkeldraad

Officieel bestaat het hele eiland Simonsrif dus niet eens, maar kayakers, kunstenaars, feestgangers, pianisten, wadlopers, wadvaarders, biljarters, fotografen en niet te vergeten vogelaars, verdringen elkaar al met hun grondclaims op Simonsrif. Het lijkt niet bijster origineel om op deze grotendeels recreatieve druk in opbouw, van overheids- en natuurbeschermingswege te reageren door een rol eco-prikkeldraad om Simonsrif heen

te leggen. Zelfs één bordje 'verboden toegang' zou de maagdelijke horizon al verpesen. Het is eigenlijk ook een van de grote charmes van dit gebied dat de ambtelijke aanwijzing van Simonszand tot natuurgebied door een geografisch proces als eilandvorming achterhaald is.

Zou het niet mogelijk zijn om naast de vogels, bijvoorbeeld buiten de trektijd, ook wat andere mensen dan alleen ambtenaren op Simonszand toe te laten? Een algeheel verbod op menselijke aanwezigheid op Simonsrif moet via de geëigende informatiekanalen, als de wadloopgidsen, de wadvvaardersvereniging en de kayakclub, algemeen kenbaar kunnen worden gemaakt. Het draagvlak van zo'n verbod kan gebaat zijn bij het verlenen van toegangsbewijzen aan het gewone publiek. Net zoals gewone stervelingen ook wel eens op een wachtlijst voor de gequoteerde bezoekenregeling aan Rottumeroog mogen komen. Om één en ander in goede banen te leiden zou gedacht kunnen worden aan de oprichting van een met de Vrienden van Rottumeroog vergelijkbare stichting Vrienden van Simonsrif en Simonszand, die bijvoorbeeld een paar dozijn toegangskaartjes per jaar uitzet/verloot of tegen opbod verkoopt. Niet om geld binnen te halen, hoewel er in het wad vast wel ergens een goede bestemming te vinden valt, maar om duidelijk te maken dat het betreden van een onbewoond Waddeneiland een kostbaar en schaars goed is.

Met of zonder beschermingsmaatregelen is het in elk geval raadzaam dat in de zomermaanden eens doelgericht wordt gezocht naar broedgevallen van bijvoorbeeld Strandplevier of Dwergstern op met name Simonsrif. Afgezien van een melding uit 1991 van één nest met twee eieren van een Visdief op Simonszand (Abrahamse 1991) zijn er helemaal geen broedvogelgegevens bekend. Broedvogelgegevens zullen voor een goed terreinbeheer toch onontbeerlijk zijn. Misschien dat dat nog de extra informatie oplevert die voorkomt dat het ongetwijfeld in aantocht zijnde terreinbeheer van Simonsrif, net zo gedesorienteerd zigzagt als de Koperwiek die we 9 oktober 1998, na afloop van het bezoek aan Simonsrif, volstrekt confuus heen en weer zagen vliegen tussen Simonsrif, Schiermonnikoog, een boei en de boot. Telkens als de arme

vogel eindelijk veilig een droog doel leek te hebben bereikt, veranderde hij weer van richting, laag boven de golven koers zettend naar een nieuwe droge plek. Het steeds wanhopiger wordende zigzaggen, eindigde haast voorspelbaar in de Waddenzee. Na een minuut dobberen, precies op het moment dat de arme Koperwiek in het kijkerbeeld definitief kopje onder leek te gaan, wist hij als een Waterhoentje trappend uit de Waddenzee op te stijgen, om zo mogelijk nog besluitelozter heen en weer te koersen tussen de droge hoeken van het kwadrant. Ook deze fase eindigde in zee. Eén minuut. Twee minuten. Afgelopen. Uit. Tot onze stomme verbazing watertrappelde de Koperwiek ten tweede male uit zijn watergraf. Hij vloog bijna loodrecht omhoog om daarna op zo'n vijftig meter kaarsrecht koers te zetten naar het zuidwesten, vergezeld van onze kreten van ongelooft over zoveel levenswil.

Dankwoord

Dank aan Wigle Braaksma en Ben Koks voor hun waardevolle opmerkingen bij een eerdere versie van dit verhaal. Reacties of aanvullende gegevens over Simonszand/Simonsrif van harte welkom.

Literatuur

- Abrahamse J. 1991. Retour Simonszand. Waddenbulletin 26: 172-175.
- Van Dijk J., Koks B. & Kuiper D. 1998. Razende Bol; vogels op de grens van Noordzee en wad. De Graspieper 18: 68-76.
- Koks B. 1996. Watervogels van het Waddengebied. SOVON-Nieuwsbrief integrale Waddenzeetellingen, 5 december 1996.
- Reitsma D. 1991. Historie oostelijk waddengebied. Waddenbulletin 26: 176-178.

Vasco van der Boon
Lindestraat 7
3581 LR Utrecht
030-2545182
boon@hfd.nl